

UDK: 348:314.5
272-74-555
Stručni rad
Primljeno: siječanj 2019.

Ilija MARKOVIĆ
Vrhbosansko bogoslovno sjemenište
J. Stadlera 5, BiH - 71000 Sarajevo
eliasmark86@gmail.com

ŽENIDBENA ZAPREKA RAZLIČITOSTI VJERE. BIBLIJSKO-PРАВНО UTEMELJENJE I POVIJESNI RAZVOJ ZAPREKE (I.)¹

Sažetak

U ovom će se radu nastojati ukratko dati povijesni prikaz i razvoj ženidbi među supružnicima koji ispovijedaju različitu vjeru: od svjedočanstva Svetoga pisma (Post 16,1-15; 24,2-4; 25,1-5; Izl 34,15-16; Ezr 10,10-11; Neh 13,25-27; 1Kor 5,11; 7,10-15; 1Pt 3,1-6, itd.) i nekih crkvenih otaca (Ciprijan, Ambrozije i Augustin), preko najvažnijih crkvenih dokumenata (II. vatikanski sabor, M.p. Matrimonia mixta pape Pavla VI.), do normativnog razvoja ženidbene zapreke kao takve (kann. 1061; 1071 CIC 1917; kan. 1086 CIC 1983.) i važećih pravnih odredbi. Potom će se kratko predstaviti razlozi postojanja ove ženidbene zapreke kao i uvjete pod kojima mjesni ordinarij može udijeliti oprost od nje. Zbog opsega temâ i ograničenosti prostora, nije moguće ulaziti u detaljnije tumačenje i razvoj pravnih odredbi u ovoj materiji. Stoga će u bilješ-kama biti predloženi autori koji su o tome nešto više i detaljnije pisali.

Drugi članak će nastaviti ovu tematiku, a bavit će se pitanjem odnosa između ove ženidbene zapreke i razrješenja ženidbe in favorem fidei, uz analizu instrukcija Kongregacije za nauk vjere te praktičnim dodatkom s formularima, dekretima i pita-njima za ispitivanje stranaka i svjedokâ.

Ključne riječi: *disparitas cultus, kan. 1086, mješovite ženidbe, različitost vjere.*

¹ Ovaj rad je dorađeni i skraćeni prvi dio izlaganja, s radnim naslovom „Pravno-pastoralni osvrt i postupanje kod ženidbene zapreke različitosti vjere“, održanog na XI. međunarodnom simpoziju crkvenih pravnika u Sisku (13.-14. listopada 2017.) na temu „Ekumenizam i međuvjerski dijalog. Kanonsko-pravne teme“.

Uvod

Fenomen ženidbi u kojima ženidbeni drugovi ispovijedaju različitu vjeru, iako na području današnje Europe u porastu, ipak nije karakteristika samo suvremenog europskog društva, nego ima svoju dugu povijest u različitim kulturama, narodima i religijama. Povećanju broja mješovitih ženidbi doprinose, svakako, različiti čimbenici prisutni u europskim društvima među kojima je posebno važna migracija stanovništva zbog ratova, bolesti, gladi, različitih vrsta progona ili jednostavno u potrazi za boljom budućnošću.² Tako se, kroz susrete ljudi isprepleću ljudski životi, ali se susreću i različite kulture, običaji i religije. Sve većoj prisutnosti mješovitih ženidbi doprinose i drugi čimbenici, koje spominje i papa Pavao VI. u M.p. *Matrimonia mixta*, poput: pluralističkog društva, urbanizacije, oskudnog i liberalnog odgoja mladih, pretjeranog isticanja vrijednosti ljubavi i seksualnosti te vjerske ravnodušnosti među vjernicima.³

Ovim ženidbama, stoga, treba pristupiti s posebnim oprezom, pastoralnom brigom i osjetljivošću kako je to istaknuo i papa Ivan Pavao II.:

U mnogim takvim ženidbama nekršteni bračni drug ispovijeda neku drugu vjeroispovijest: prema njegovim uvjerenjima treba postupati s poštovanjem... No, u mnogim drugim slučajevima, osobito u posvjetovnjačenim društvima, nekrštena osoba ne ispovijeda nikakvu vjeroispovijest. Za te je ženidbe nužno da biskupska konferencija i pojedini biskupi poduzmu prikladne pastoralne mjere koje će jamčiti obranu vjere katoličkoga bračnoga druga i osigurati njegovu obvezu da učini sve što je u njegovoj moći da djeca budu krštena i katolički odgojena. Isto tako valja na svaki način podupirati katoličkoga bračnoga druga da u obitelji daje istinsko svjedocanstvo vjere i katoličkoga života.⁴

Prije nego li se zakorači u povijest i analiziraju početak i razvoj fenomena mješovitih ženidbi, prevažno je istaknuti kako danas postoji

² Usp.: Janusz KOWAL, „Matrimonio per disparità di culto nella realtà contemporanea. Spunti per uno studio comparativo dei sistemi matrimoniali dei diversi ordinamenti religiosi“, *Iura Orientalia* 8 (2011.), 61-92.

³ Usp.: PAVAO VI., Motu proprio *Matrimonia mixta*, 31. ožujka 1970., AAS 62 (1970.), 257; Salvatore BERLINGÓ, „La natura canonica dei matrimoni misti“, Raffaello FUNGHINI (ur.), *I matrimoni misti*, Studi Giuridici 47 (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana (dalje: LEV), 1998.), 94.

⁴ IVAN PAVAO II., Apost. pobudnica *Familiaris consortio*, 22. studenoga 1981., AAS 74 (1982.), 78.

jasno terminološko i pravno razgraničenje između mješovitih ženidbi i onih ženidbi kojima na putu stoji ženidbena zapreka različitosti vjere. Pojam *mješovita ženidba*, u svojem širem smislu, obuhvaća ženidbe između katolika i nekatolika (pravoslavca, starokatolika, protestanta, itd.), kao i ženidbe između katolika i nekrštenih. Treba reći da jasnog terminološkog i pravnog razlikovanja tih dviju vrsta ženidbi nije bilo kroz povijest. Dovoljno se zaustaviti i analizirati tekstove pokrajinskog sabora u Elviri, u Laodiceji, u Orleansu, u Rimu te ekumenskog sabora u Kalcedoniji.⁵ Tek će s Hugom iz Pise doći do jasnijeg ne samo terminološkog nego i pravnog razlikovanja mješovitih ženidbi od ženidbi s različitosti vjere po kojem su ove posljednje ne samo nedopuštene nego i nevaljane. Ta uska povezanost i nedovoljno jasno razlikovanje tih dviju vrsta ženidbi stvarali su u praksi brojne teološko-pravne poteškoće.⁶

Unatoč terminološkoj razlici između *impedimentum mixtae religionis* (kan. 1063) i *impedimentum disparitatis cultus* (kan. 1070) u Zakoniku iz 1917., ipak je i dalje ostala jako naglašena normativna simbioza izražena u kan. 1071 koji određuje: „Što je propisano u kan. 1060-1064 o mješovitim ženidbama, to treba primijeniti i na ženidbe, kojima smeta zapreka različite vjere.“ Zakonik je ipak uveo bitnu promjenu s obzirom na ženidbenu zapreku različitosti vjere u odnosu na ranije razumijevanje i pravno uređenje. Naime, prije je ova zapreka postojala i u ženidbama između nekatolika i nekrštenih, dok je Zakonik odredio da ona vrijedi samo za ženidbe između katolika i nekrštenih.

U važećim pravnim normama o ženidbama između katolika i nekrštenih (ženidbama s različitosti vjere) i dalje postoji jedna vrsta pravne simbioze s odredbama koje se tiču ženidbi između katolika i

⁵ Usp.: Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken und Muslimen. Eine religionsrechtliche Vergleichsstudie* (Berlin-Münster-Wien: LIT Verlag, 2007.), 85-87; Joseph MIZZI, *Catholic and Muslim marriages, Thesis ad Doctoratum in S. Theologia. Pontificium Institutum „Johannes Paulus II“. Studiorum Matrimonii ac Familiae* (Roma: Pontificia Universitas Lateranensis, 2004.), 362-363.

⁶ U sudskoj praksi Rimske rote na području mješovitih ženidbi susreću se sljedeći pojmovi koji mogu ponekad dovesti do konfuzija u shvaćanju ovih ženidbi, a to su: *nullitatis matrimonii ob impedimentum disparitatis cultus; nullitatis matrimonii ob impedimentum mixtae religionis; licentia mixtae religionis, dispensatione impetrata super impedimento mixtae religionis i ad cautelam disparitatis cultus* (usp.: Maria Luisa TACELLI, „I matrimoni misti“, ASSOCIAZIONE CANONISTICA ITALIANA (ur.), *La giurisprudenza della Rota Romana sul matrimonio (1908-2008)* (Città del Vaticano: LEV, 2009.), 188.

nekatolika (mješovite ženidbe). Pojam *matrimonium mixtum* u novom Zakoniku se pojavljuje sedam puta: usp.: kann. 112, §1, 3°, 1124-1129, 1147, 1148, §2, 1165, §2. Isto tako, ne postoji ni dalje jasna terminološka distinkcija u kann. 1079, 1080, 1086, ali zato postoji u kan. 1129 o obliku koji treba primijeniti u mješovitoj ženidbi, a koji izričito spominje „ženidbe kojima stoji na putu zapreka različitosti vjere“. Imajući na umu spomenutu terminološku problematiku,⁷ u ovom radu bit će korišteni pojmovi onako kako ih se pronalazi u dokumentima i crkvenim odredbama.

1. Povijesni pregled svjedočanstava o ženidbama s različitosti vjere

1.1. Svjedočanstva u Svetomu pismu

Stari zavjet na više mjesta donosi različite napomene i pozive Izraelcima da ne uzimaju sebi za žene poganke kako ne bi izdali savez s Bogom i tako postali nevjerni.⁸ Jedna grupa tekstova knjige Postanka samo svjedoči o postojanju ženidbi između Izraelaca i poganskih žena ne dajući pritom nikakav sud o njima. Tako, na primjer, čitamo o ženidbi između Abrahama i Egipćanke Hagare, sluškinje Abrahamove žene Sare (usp.: Post 16,1-15), koja mu je rodila sina Jišmaela; o ženidbi Abrahama i Keture s kojom je imao šest sinova (usp.: Post 25,1-5), te o ženidbi Josipa i Egipćanke Asenate, kćeri Poti-Fere, svećenika u Onu (usp.: Post 41,45).

⁷ Zbog teološko-pravnih problema koji nastaju zbog nedovoljne terminološke distinkcije ovih dviju vrsta ženidbi, sinoda biskupa u Rimu je 1967. predložila sljedeće nazive koji pak, zbog svojih ograničenja i manjkavosti, nikada nisu dovoljno zaživjeli u kanonsko-pravnoj literaturi: *matrimonium cum non christiano*, *matrimonium mixtum cum non baptizato*, *matrimonium interreligiosum*, *matrimonium diversae fidei*, itd. (usp.: Gian Paolo MONTINI, „I matrimoni tra una parte cattolica e una parte non battezzata. La questione terminologica“, *QDE* 24 (2011.), 267-270.

⁸ Za detaljnije komentare o prisutnosti mješovitih ženidbi kroz povijest pogledati: Velimir BLAŽEVIĆ, „Mješovite ženidbe“, *Bogoslovska smotra* 49/1-2 (1979.), 163-170; Peter ERDŐ, „I matrimoni misti nella loro evoluzione storica“, Raffaello FUNGHINI (ur.), *I matrimoni misti*, 11-22; Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken und Muslimen*, 18-19; Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“ nel matrimonio tra cattolici e musulmani. Dissertatio ad lauream in facultate Iuris Canonici apud Pontificiam Universitatem S. Thomae in Urbe* (Romae: Biblioteca Angelicum, 2003.), 13-15; Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba: Pravno-pastoralni priručnik* (Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Teologija u Đakovu, 1995.), 144.

Druga grupa starozavjetnih tekstova ima izričito negativan stav prema ženidbama između Izraelaca i poganki. Tako 24. poglavlje knjige Postanka opisuje kako Abraham daje zadatak najstarijem svojemu sluzi pronaći ženu za njegova sina Izaka. Pritom je Abraham izričit u svojem zahtjevu ističući da sinu za ženu ne želi ni jednu od kćeri Kanaanaca, nego iz njegova rodnog kraja (usp.: Post 24, 2-4). Knjiga Izlaska (34,15-16) donosi Jahvinu zabranu, upućenu izraelskom narodu preko Mojsija, da ne žene svoje sinove djevojkama iz narodâ Amorejaca, Kanaanaca, Hetita, Perižana, Hivijaca i Jebusejaca.⁹ Ista zabrana nalazi se i u knjizi Ponovljenog zakona (7,3-4).

Nakon babilonskog sužanjstva ženidbe Izraelaca s pogankama („tuđinkama“) bile su sve češće na što su posebno upozoravali proroci Ezra (10,10-11) i Nehemija (13,25-27) pozivajući narod na obraćenje od „velikog zla“ – ženidbi s tuđinkama - i na povratak savezu s Bogom. Isti problem spominje i prorok Malahija i dodaje: „Svskog tko tako učini, ma tko bio on, nek' iskorijeni Jahve iz šatora Jakovljevih i između onih koji prinose žrtvu Jahvi nad vojskama“ (Mal 2,12).

Na temelju tih starozavjetnih odlomaka može se zaključiti da je razlog zabrane Izraelcima sklapati brak s tuđinkama bio sačuvati vjerski integritet na zemljopisnom području u kojem je izraelski narod živio s drugim narodima.¹⁰ Drugim riječima, razlog tih zabrana bila je opasnost otpada od vjere i nevjernost Izraelaca savezu s Jahvom, o čemu svjedoči odlomak iz Knjige o Sucima (3,1.4-7). Treba napomenuti kako je prema židovskom pravu bilo dopušteno sklopiti ženidbu samo između Židova po rođenju ili između Židova i prozelita.¹¹

Novozavjetni tekstovi ne donose izričitu zabranu sklapanja mješovitih ženidbi, no postoje dvije opomene apostola Pavla upućene kršćanima u Korintu. Prva opomena je oštra i odnosi se na bilo kakvo „miješanje“ ili suradnju „s nazovibratom koji bi bio bludnik, ili lako-

⁹ Usp.: Roberta ALUFFI BECK-PECCOZ – Alessandro FERRARI – Alfredo M. RABELLO (ur.), *Il matrimonio. Diritto ebraico, canonico e islamico: un commento alle fonti* (Torino: Giappichelli Editore, 2006.), 28-29; Francesco BIANCHI, *La donna del tuo popolo. La proibizione dei matrimoni misti nella Bibbia e nel medio giudaismo* (Roma: Città Nuova, 2005.), 51-52.

¹⁰ Usp.: Pier Agostino D'AVACK, „Disparità di culto e matrimoni misti“, *Enciclopedia del Diritto*, sv. XIII (Milano: Giuffrè, 1964.), 140; Zenon GROCHOLEWSKI, „Matrimoni misti“, Adolfo LONGHITANO (ur.), *Il Codice del Vaticano II: Matrimonio canonico* (Bologna: EDB, ²1991.), 258; Jozef TOMKO, *Matrimoni misti* (Napoli: Edizioni Dehoniane, 1971.), 28.

¹¹ Roberta ALUFFI BECK-PECCOZ – Alessandro FERRARI – Alfredo M. RABELLO (ur.), *Il matrimonio*, 31.

mac, ili idolopoklonik, ili pogrđivač, ili pijanica, ili razbojnik. S takvim ni za stol“ (1Kor 5,11). Druga Pavlova opomena tiče se ženidbe u kojoj on vidi sredstvo posvećivanja supruga nevjernika preko žene vjernice i obratno (usp.: 1Kor 7,10-15).¹² Ovaj posljednji Pavlov odlomak u važećoj kanonskoj normativi služi kao utemeljenje za razrješenje ženidbenog veza u prilog vjere posredstvom *pavlovske povlastice* (kan. 1143). Pišući o braku, apostol Petar u svojoj poslanici poziva kršćanskog ženidbenog druga da svjedoči svoju vjeru primjerom vlastita života i pridobije ženidbenog druga „neposlušna Riječi“ (usp.: 1Pt 3,1-6).

Vjernost Bogu i njegovu savezu, dakle, temeljni su razlozi zabrane ženidbi s poganima, bilo za Židove, bilo za kršćane. Ipak, ni jedan svetopisamski tekst ne ističe kako bi ženidbe s poganima, jednom slavljene, bile nevaljane.¹³

1.2. Stav ranokršćanskih pisaca i crkvenih otaca

Negativan i neprijateljski stav prema ženidbama s poganima, koji se iščitava iz apostolskih vremena, nastavio se i u prvim stoljećima Crkve u spisima ranokršćanskih pisaca i djelima crkvenih otaca od kojih će biti spomenuti samo najznačajniji:

Tertulijan (oko 155.-230.) je u svom djelu *Ad uxorem* (II,3) oštro zabranjivao svaku ženidbu između kršćana i pogana uspoređujući ih s preljubom i razvratom. Na poseban način autor se obraćao kršćanskim ženama ističući da ne mogu služiti Gospodinu ako je njihov supružnik nevjernik.¹⁴

¹² Usp.: Joseph MIZZI, *Catholic and Muslim marriages*, 357-360.

¹³ Usp.: Velimir BLAŽEVIĆ, „Mješovite ženidbe“, 168.

¹⁴ Usp.: TERTULIJAN, *Ad uxorem*, II, 3: „Haec si ita sunt, fideles gentilium matrimonia subeuntes stupri reos constat esse et arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex litteris Apostoli dicentis *cum eiusmodi ne cibum quidem sumendum*. Aut numquid tabulas nuptiales die illo apud tribunal Domini proferemus et matrimonium rite contractum allegabimus, quod vetuit ipse? Non adulterium est, quod prohibitum est, non stuprum est? Extranei hominis admissio minus templum Dei violat? minus membra Christi cum membris adulterae commiscet? Quod sciam, non sumus nostri, sed pretio empti. Empti? Et quali pretio? Sanguine Dei. Laedentes igitur carnem istam, eum laedimus de proximo. Quid sibi voluit ille, qui dixit delictum quidem esse extraneo nubere, sed minimum, cum alias – seposita carnis iniuria ad Dominum pertinentis – omne delictum voluntarium in Dominum grande est? Quanto enim potestas vitandi fuit, tanto contumaciae crimine oneratur. Recenseamus

Isti stav o tim ženidbama nalazimo kod Ciprijana (oko 210.-258.), biskupa Kartage. On je u svojem djelu *De Lapsis* isticao kako je površnost kršćana razlog zbog kojeg su se oni udaljili od vjere u Krista i sklopili ženidbe s nevjernicima.¹⁵

Nešto blaži stav od Tertulijanova i Ciprijanova imao je milanski biskup Ambrozije (oko 339.-397.). U svojem je djelu *Epistulae* (62,7) isticao je kako nema ništa pogibelnije i štetnije od ženidbe s poganima. Razlog tomu Ambrozije vidi u činjenici da u tim ženidbama nije moguće ostvariti obiteljski sklad i ljubav jer supružnici pripadaju različitim vjerama i ne mogu moliti zajedno.¹⁶

nunc cetera pericula aut vulnera, ut dixi, fidei ab Apostolo provisā, non carni tantum, verum etiam et ipsi spiritui molestissima. Quis enim dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes malas. Quanto magis convictus et individuus usus. Quaevis mulier fidelis Deum observet necesse est. Et quomodo potest duobus dominis servire, Domino et marito, adde gentili? Gentilem enim observando gentilia exhibebit; formam, extructionem, munditias saeculares, blanditias turpiores; ipsa etiam matrimonii secreta maculosa, non ut penes sanctos officia sexus cum honore ipsius necessitatis tamquam sub oculis Dei modeste et moderate transiguntur“ [TERTULLIANO, *Opere catechetice, Scrittori cristiani dell’Africa romana*, sv. II. (Roma: Città Nuova, 2008.), 310-313].

15 Usp.: CIPRIJAN, *De lapsis*, 6: „Studebant augendo patrimonio singuli et, oblitī quid credentes aut sub apostolis ante fecissent aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotiis religio devota, non in ministeriis fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata: adulterati post Dei manus oculi, capilli medacio colorati; ad decipiendā corda simplicium callidae fraudes, circumveniendis fratribus subdolae voluntates. Iungere cum infidelibus vinculum matrimonii, prostituere gentilibus membra Christi. Non iurare tantum temere sed adhuc etiam peierare; praepositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere odiis pertinacibus invicem dissidere. Episcopi plurimi, quos et hortamento esse oportet ceteris et exemplo, divina procuracione contempta procuratores rerum saecularium fieri; derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas provincias oberrantes negotiationis quaestuosae nundinas aucupari; esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus faenus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi mereremur, cum iam pridem praemonuerit ac dixerit censura divina: Si dereliquerint legem meam et in iudiciis meis non ambulaverint, si iustificationes meas profanaverint et praecepta mea non observaverint, visitabo in virga facinora eorum et in flagellis delicta eorum? “. [CIPRIANO, *Opuscoli 1, Scrittori cristiani dell’Africa romana*, sv. VI/1 (Roma: Città Nuova, 2009.), 296-297].

16 Usp.: AMBROZIJE, *Epistulae* 62 (M. 19), 7: „Sed prope nihil gravius quam copulari alienigenae, ubi et libidinis et discordiae incentiva et sacrilegii flagitia conflantur.

Korak naprijed u razumijevanju tih ženidbi donio je Augustin (354.-430.). U djelu *De coniugiis adulterinis* (25,31), pozivajući se na činjenicu da ne postoji izravna zabrana ženidbe između kršćana i nekrštenih, isticao je da te ženidbe nisu više smatrane grijehom.¹⁷ Ipak, Augustin nije ni odobravao, niti savjetovao ženidbe s poganima zbog straha da će kršćanski ženidbeni drug i djeca rođena iz takve ženidbe izgubiti vjeru.¹⁸

Nam, cum ipsum coniugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, ubi non est fidei concordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares devotione potest esse coniugii communis caritas? Saepe plerique capti amore feminarum fidem suam prodiderunt, ut patrum populus in Beelphegor. Unde Phinees, arrepto gladio, interfecit Hebraeum et Madianiten feminam et mitigavit indignationem divinam, ne totus populus exstingueretur“. [Gabriele BANTERLE (ur.), *Opera Omnia di Sant’Ambrogio*, sv. XX, *Lettere* (36-39), (Roma: Città Nuova, 1988.), 148-151].

- 17 Usp.: AUGUSTIN, *De coniugiis adulterinis* 25,31: „Quae autem nullo Domini constringente praecepto in potestate dimissa sunt, in his audiatur Apostolus in Spiritu Sancto monens et consulens, ut vel meliora capiantur, vel ea, quae non expediunt, caveantur. Ibi audiatur dicens: *Praeceptum Domini non habeo, consilium autem do*; et: *Ego dico, non Dominus*. Ibi si meliora elegerit, qui audit: *Solutus est ab uxore, non quaerat uxorem, quia et si acceperit uxorem, non peccat*, ibi virgo non nubat. *Qui enim non dat nuptum, melius facit; et qui dat nuptum, bene facit*. Ibi beator sit mulier sic permanendo, quae mortuo viro suo in potestate habet, *cui vult nubere, tantum in Domino*. Quod duobus modis accipi potest: aut christiana permanens, aut christiano nubens. Non enim tempore revelati Testamenti Novi in Evangelio vel ullis apostolicis litteris sine ambiguitate declaratum esse recole, utrum Dominus prohibuerit fideles infidelibus iungi, quamvis beatissimus Cyprianus inde non dubitet nec in levibus peccatis constituat, *iungere cum infidelibus vinculum matrimonii*, atque id esse dicat *prostituere gentilibus membra Christi*. Sed quia de his, qui iam coniuncti sunt, alia quaestio est, audiatur et hic Apostolus dicens: *Si quis frater habet uxorem infidelem et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam; et si qua mulier habet virum infidelem et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum*. Et sic audiatur, ut, quamvis fieri licitum sit, quia hoc non dicit Dominus, non tamen fiat, quia non expedit. Non enim omnia expedire, quae licita sunt, apertissime docet Apostolus, sicut supra iam ostendimus. Propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis sive spiritus, ubi et infidelitas intellegitur, et dimisso viro non licet alteri nubere et dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus nulla exceptione facta dicit: *Si uxor dimiserit virum suum et alii nupserit, moechatur*; et: *Omnis qui dimittit uxorem suam et ducit alteram, moechatur*“. [Agostino TRAPÈ (ur.), *Opere di Sant’Agostino*, sv. VII/1, *Matrimonio e Verginità* (Roma: Città Nuova, 1978.), 270-273].

- 18 Usp.: Giancarla PEROTTI BARRA, *Sposare un mussulmano. Aspetti sociali e pastorali* (Torino: Effatà Editrice, 2001.), 49; Jozef TOMKO, *Matrimoni misti*, 39.

Augustinovi razlozi neodobravanja mješovitih ženidbi postat će temeljnim razlogom postojanja ženidbene zapreke različitosti vjere u crkvenopravnom sustavu. Iste razloge isticat će i kasniji crkveni sabori. Međutim, zabrana tih ženidbi će se odnositi samo na njihovo dopušteno slavljenje, a ne na valjanost.

1.3. Odluke crkvenih sabora

Neka u ovom pregledu odredbi crkvenih sabora budu spomenuti u kratkim crtama samo najvažniji sabori koji su se izravno doticali problematike mješovitih ženidbi.¹⁹

Prvi sabor koji je problemu ženidbi između kršćana i pogana posvetio tri svoja kanona (15-17) jest onaj u Elviri (između 295. i 314.). Zabrana tih ženidbi se prije svega odnosila na kršćanske žene zbog pogibelji za njihovu vjeru. Jednako tako, sabor je opominjao i kršćanske očeve da ne daju vlastitih kćeri za žene poganima, hereticima, shizmaticima i Židovima. U slučaju sklapanja tih ženidbi, krivima su smatrani očevi, a ne kćeri ili drugi supružnik, poganin.²⁰

Zabranu ženidbi s poganima ponavlja i sabor u Laodiceji (kraj IV. st.) koji, u kan. 10, preuzima stari motiv zabrane: opasnost otpada od vjere. Sabor ističe da je zabrana ženidbe usmjerena samo na heretike, a ne na shizmatike ili Židove. Ipak, više se nije spominjala nikakva kazna u slučaju već slavljene ženidbe s hereticima ili poganima.²¹ Zanimljivo je da je sabor, u kan. 31, smatrao čak prikladnim da kršćani prihvate u ženidbi heretike ako obećaju da će se obratiti pravoj vjeri.

¹⁹ Detaljnije o tome vidi: Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve: pravno-pastoralni priručnik* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004.), 267; Peter ERDÖ, „I matrimoni misti“, 13-14; Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken*, 85-87; Zenon GROCHOLEWSKI, „Matrimoni misti“, 259-260; Joseph MIZZI, *Catholic and Muslim marriages*, 362-363; Urbano NAVARRETE, „Matrimoni misti: conflitto fra diritto naturale e teologia?“, *QDE* 4 (1992.), 268-270; John Martin OWOR, „Canonical discipline on mixed and disparate marriages and the challenges in their practice“, *Annuario Iuris Canonici* 2 (2015.), 61-62; Piero PELLEGRINO, „L'impedimento di disparità di culto nel diritto canonico latino (can. 1086 §1, §2, §3)“, *Il Diritto Ecclesiastico* 110 (1999.), 154-155.

²⁰ SABOR U ELVIRI, kan. 15: „Propter copiam puellarum gentilibus minime in matrimonio dandae sunt virgines Christianae, ne aetas in flore tumens in adulterio animae resolvatur“. Usp.: Giancarla PEROTTI BARRA, *Sposare un musulmano*, 50.

²¹ Usp.: Mauro BUCCIERO, *I matrimoni misti. Aspetti storici e canonici* (Roma: Edizioni della Pontificia Università Lateranense, 1996.), 13-14.

Na tragu sabora u Laodiceji nastavio je i sabor u Kalcedoniji (451.) proglasivši, u kan. 14, da nije dopušteno kršćanima slaviti ženidbu niti s heretikom, niti sa Židovom niti s poganinom ako zaručnica ne bi obećala da će se obratiti na pravu vjeru.²² Dakle, s obzirom na opseg, ta ženidbena zabrana nije bila apsolutna, nego relativna. Isti kanon je odredio na kraju da će oni koji budu kršili odredbe dekreta ovoga sabora snositi kanonske kazne, iako se točno ne precizira o kojim i kakvim kaznama bi bilo riječi.

Posljednji sabor koji će ovdje biti spomenut jest onaj u Rimu 743. koji je odredio kaznu izopćenja: a) kršćanima koji bi dopustili svojim kćerima ženidbu sa Židovima; b) kršćanima koji bi prodali svojega roba ili službenicu jednom Židovu; c) kršćanskim udovicama koje bi se udale za Židova (usp.: kan. 10). Nakon tog sabora pa sve do XII. stoljeća i Gracijanova Dekreta problematika mješovitih ženidbi, odnosno ženidbi između kršćana i pogana, nije bila predmet ozbiljnijih promišljanja crkvenih autoriteta i dokumenata.

1.4. Od Gracijana do Zakonika kanonskog prava iz 1917.

Novi polet u znanstvenom pristupu kanonskom pravu morao je čekati Gracijana i njegovo slavno djelo *Concordia Discordantium Canonum* (oko 1140.-1142.), poznato i kao *Gracijanov dekret*. Problematiki mješovitih ženidbi Gracijan je posvetio četiri kanona svojega Dekreta (usp.: C. 28, q. 1, c. 10.15-17). Prema njegovu mišljenju, te ženidbe nisu bile samo nedopuštene, nego i nevaljane.²³ Razlog zabrane i dalje su bili opasnost za vjeru kršćanskog ženidbenog druga i nemogućnost zajedničke molitve supružnika.²⁴

Nakon Gracijana, veliku važnost za razvoj kanonskih odredbi za mješovite ženidbe imao je talijanski pravnik Hugo iz Pise (1130.-1210.) koji je djelom *Summa Decretorum* (između 1187. i 1190.) predstavljao najpouzdaniji komentar kanonskih odredbi svojega vremena. Novina i važnost ovog djela jest u tome da se ženidbena zapreka različitosti vjere odnosi samo na osobe koje nisu primile krštenja. Au-

²² Usp.: Roberta ALUFFI BECK-PECCOZ – Alessandro FERRARI – Alfredo M. RABELLO (ur.), *Il matrimonio*, 129-130.

²³ Usp.: Pier Agostino D'AVACK, „Disparità di culto“, 140.

²⁴ Usp.: Giancarla PEROTTI BARRA, *Sposare un musulmano*, 52; Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 23-24.

tor je tako uveo razliku između ženidbe slavljene između katolika i nekrštene osobe i ženidbe između katolika i krštene, ali krivovjerne, osobe. Ovaj veliki doprinos u razumijevanju mješovitih ženidbi kasnije će dovesti do razlikovanja ženidbi s različitosti vjere između kršenog katolika i nekrštene osobe te onih mješovitih ženidbi između krštenog katolika i nekatolika.

Sljedeći korak u razvoju kanonske discipline o ovoj tematici morao je čekati Tridentski sabor (1545.-1563.) koji je u svojoj posljednjoj fazi odobrio *Dekret o ženidbi*, a ovdje su osobito važni kann. 2 i 4:

Kan. 2: Tko kaže da je kršćanima dozvoljeno u isto vrijeme imati više žena i da to nije zabranjeno nijednim Božjim zakonom (usp.: Mt 19,9): neka bude kažnjen anatemom.

Kan. 4: Tko kaže da Crkva ne može odrediti zapreke koje razvrgavaju ženidbu, ili da je pogriješila u njihovom određivanju: neka bude kažnjen anatemom.²⁵

Važnu ulogu u razvoju teološko-pravne misli o ženidbi, imao je i dekret *Tametsi*, istoga sabora, koji je u prvom poglavlju uveo obvezu kanonskog oblika ženidbe nakon ženidbenog navještaja, i to pod kaznom nevaljanosti iste ako se odredba ne bude obdržavala.²⁶ Odredba ovog dekreta ostala je u osnovi ista sve do važećeg Zakonika kanonskog prava (kan. 1108), uz promjenu pape Benedikta XVI. s M.p. *Omnium in mentem* od 26. listopada 2009.

Negativan stav prema mješovitim ženidbama nastavio se i nakon Tridentskog sabora. U enciklici *Summo iugiter* pape Grgura XVI. iz 1832. Papa podsjeća bavorske biskupe kako je Crkva oduvijek odvrćala svoje vjernike od slavlja mješovitih ženidbi te da je za njihovo slavlje potrebno ispuniti određene uvjete kako bi se primio oprost od ženidbene zapreke.²⁷ Na tragu svojih prethodnika nastavio je papa Leon XIII. s enciklikom *Arcanum divinae sapientiae* (iz 1880.) u kojoj potiče da se katolici ne pripuštaju lako ženidbama s onima koji ne pripadaju Katoličkoj Crkvi zato što te ženidbe ugrožavaju vjeru katolič-

²⁵ TRIDENTSKI SABOR, Sess. 24, *De matr.*, Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja i definicija i izjava o vjeri i ćudoređu* (Đakovo: UPT, 2002.), 378.

²⁶ Usp.: TRIDENTSKI SABOR, Dekret *Tametsi*, Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja*, 380.

²⁷ Usp.: GRGUR XVI., Enciklika *Summo iugiter*, Petrus GASPARRI (ur.), *Codicis Iuris Canonici Fontes*, sv. II. (Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1924.), 484, §§ 1,6-7.

kog ženidbenog druga i bivaju zapreka dobrom odgoju djece.²⁸ Vezano uz ovu problematiku vrijedno je spomenuti i dva dekreta pape Pija X.: *Provida sapientique* (iz 1906. godine) i *Ne Temere* (iz 1907. godine). S prvim dekretom uvedena je obveza kanonskog oblika sklapanja ženidbe - tzv. tridentski oblik - za cijelu Crkvu, dok je drugim dekretom uspostavljen izvanredni oblik sklapanja ženidbe koji se koristio u smrtnoj opasnosti ili drugim žurnim situacijama.

1.5. Zakonik kanonskog prava iz 1917.

Prije dvije godine proslavili smo stogodišnjicu prve kodifikacije kanonskih odredbi i 100. rođendan Zakonika kanonskog prava (*Codex Iuris Canonici*). Stoga je vrijedno reći koju riječ o ženidbenoj zapreci različitosti vjere u Zakoniku iz 1917.

Zbog ograničenosti prostora i teme, ovdje neće biti prikazane ni analizirane povijesne okolnosti i crkvene (ne)prilike koje su bile poticaj za obnovu crkvenog zakonodavstva. Ipak, treba napomenuti kako odredbe iz *Corpus Iuris Canonici* iz davne 1582. nisu više odgovarale novim prilikama u kojima se Crkva nalazila.²⁹ Stoga su pape Pio X. i Benedikt XV. novim Zakonikom (proglašenim 28. lipnja 1917.) željeli dati precizne, jedinstvene i univerzalne odredbe za cijelu latinsku Crkvu, što je uvelike olakšalo njihovo korištenje i rješavanje konkretnih pravno-pastoralnih problema. Zakonik iz 1917. je razlikovao ženidbene zapreke (*impedimenta dirimentia*) i ženidbene zabrane (*impedimenta impediencia*). Ako se zapreka ili zabrana ne bi riješile, u prvom slučaju bi ženidbu činila nevaljanom, dok bi u drugom slučaju ženidbu činila nedopuštenom, ali valjanom (usp.: kan. 1036).

Zakonik je zadržao negativan stav i zabranu ženidbi mješovite vjere koja se provlačila kroz stoljeća, a što je posebno vidljivo kroz odredbu kan. 1060: „Crkva svagdje najstrože zabranjuje sklapanje ženidbe između dvoje krštenih, od kojih je jedno katolik, a drugo pripada krivovjerskoj ili raskolničkoj sljedbi; a ako postoji pogibao otpada za katoličkog ženidbenog druga i za djecu, ženidba je zabranjena po

²⁸ Usp.: LEON XIII., Enciklika *Arcanum divinae sapientiae*, 10. veljače 1880., ASS 12 (1879./1880.) 401.

²⁹ O tome više kod: Peter ERDÖ, *Storia delle Fonti del Diritto Canonico* (Venezia: Marcianum Press, 2008.), 151; Petrus GASPARRI, „Praefatio“, *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV autoritate promulgatus*, AAS 9/2 (1917.), XXV-XXVI; Carlo FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico e delle istituzioni della Chiesa* (Bologna: il Mulino, 2011.), 267-269;

samom božanskom pravu“. Dakle, riječ je o odredbi crkvenog prava, koja, zbog opasnosti za vjeru katoličkog ženidbenog druga, ima svoje utemeljenje u božanskom zakonu.³⁰ Pitanja mješovite vjere kao ženidbene zabrane, oprosta od zabrane te potrebu priprave supružnika na mješovite ženidbe, Zakonodavac uređuje u kann. 1060-1064. Nadalje, u kan. 1094. preuzima raniju obvezu slavljenja tih ženidbi u kanonskom obliku i nudi konkretne smjernice za njihovo slavljenje (kan. 1102).³¹

S druge strane, u ženidbi s različitosti vjere riječ je o ženidbenoj zapreci koja postoji samo između katolika i nekrštenih, a ne između kršćana nekatolika i nekrštenih.³² O tome Zakonik, u kan. 1070, §1, određuje sljedeće: „Nevaljana je ženidba, koju sklopi osoba nekrštena s osobom, koja je krštena u katoličkoj Crkvi ili je u nju prešla iz krivovjerja ili raskolništva“. Ipak, unatoč terminološkom razlikovanju ženidbi mješovite vjere (kan. 1063) od onih s različitosti vjere (kan. 1070), Zakonik je određivao da se ono „što je propisano u kann. 1060-1064 o mješovitim ženidbama, to treba primijeniti i na ženidbe, kojima smeta zapreka različite vjere“ (kan. 1071) tako da je na neki način nastavila postojati uska povezanost između te dvije vrste ženidbi.³³

Što se tiče obveza mjesnog ordinarija i drugih pastira duša prema mješovitim ženidbama, Zakonodavac određuje sljedeće (kan. 1064):

1. „Neka kolikogod mogu odvrćaju vjernike od mješovitih ženidbi;
2. Ako ih ne mogu spriječiti, neka svim silama nastoje oko toga, da se ne sklapaju u protivnosti s Božjim i crkvenim zakonima;

³⁰ Usp.: Giancarla PEROTTI BARRA, *Sposare un musulmano*, 60; Ursula BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen zur konfessionsverbindenden Ehe: Eine kirchenrechtliche Untersuchung zur Entwicklung der gesetzlichen Bestimmungen* (Würzburg: Echter, 1987.), 105; Jan HENDRIKS, *Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055-1165 del Codice di diritto canonico* (Milano: Ancora, 1999.), 263; Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 47.

³¹ Usp.: Mauro BUCCIERO, *I matrimoni misti*, 47-48.

³² Usp.: Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 45-47; Ulrich MOSIEK, *Kirchliches Eherecht: Nachkonziliare Rechtslage und konzipierte Neufassung* (Freiburg: Rombach, ³1976.), 158; Urbano NAVARRETE, „Disparitas cultus (can. 1086)“, Piero Antonio BONNET – Carlo GULLO (ur.), *Diritto Matrimoniale Canonico*, sv. I., Studi Giuridici 56 (Città del Vaticano: LEV, 2002.), 513.

³³ Kan. 1071 CIC/17: „*Quae de mixtis nuptiis in canonibus 1060-1064 praescripta sunt, applicari quoque debent matrimoniis quibus obstat impedimentum disparitatis cultus*“.

3. Neka brižnu pažnju posvećuju mješovitim ženidbama bilo da su sklopljene u vlastitom, bilo u tuđem području, da bi ženidbeni drugovi zdušno izvršavali dana obećanja;
4. Kada ženidbi prisustvuju, neka se drže propisa kan. 1102“.

Oprost od ove ženidbene zapreke bio je pridržan rimskom prvosvećeniku (usp.: kann. 81 i 1040), izuzev slučajeva smrtne opasnosti (usp.: kann. 1043-1044) i kada je već sve bilo pripremljeno za ženidbu (usp.: kan. 1045). Za podjeljivanje oprosta u misijskim područjima bila je mjerodavna Kongregacija za širenje vjere.³⁴ Naravno da su ženidbe, za koje nije podijeljen oprost od različitosti vjere ili je oprost podijeljen nevaljano, smatrane ništavnima. Valjanost oprosta od ove ženidbene zapreke ovisila je o nedostatku obećanja katoličke stranke ili ako su obećanja lažno dana.³⁵

Budući da je potrebno staviti naglasak na važeću kanonsku normativu o problematici mješovitih ženidbi, odnosno ženidbi s različitosti vjere, ovdje neće biti detaljnije analize odredbi Zakonika iz 1917.³⁶

1.6. Od Drugog vatikanskog sabora do M.p. Matrimonia mixta pape Pavla VI.

Već je svima dobro poznata uloga i važnost Drugog vatikanskog sabora (1962.-1965.) za život i djelovanje Crkve u svijetu. Na poseban način važan je doprinos Sabora u isticanju dostojanstva ljudske osobe i vjerske slobode koje su nerazdvojivo povezane (usp.: *DH 2*) kao i novi otvoreni stav Crkve prema pripadnicima drugih religija sažet u riječima Deklaracije o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama, *Nostra aetate*: „Katolička crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama

³⁴ Giancarla PEROTTI BARRA, *Sposare un musulmano*, 60; Zenon GROCHOLEWSKI, „Matrimoni misti“, 261.

³⁵ Usp.: Maria Luisa TACELLI, „I matrimoni misti“, ASSOCIAZIONE CANONISTICA ITALIANA (ur.), *La giurisprudenza della Rota Romana sul consenso matrimoniale (1908-2008)*, Studi Giuridici 87 (Città del Vaticano: LEV, 2009.), 195-196.

³⁶ Detaljnije o uvjetima za podjeljivanje oprosta od ove ženidbene zapreke i povezanim obećanjima katoličke stranke, pogledati: Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 52-58; Winfried AYMANS – Klaus MÖRSDORF, *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici*, sv. II. (München – Paderborn – Wien: Verlag Ferdinand Schöningh, ¹¹1967.), 176; Ferdinand SCHÖNSTEINER, *Grundriss des kirchlichen Eherechts* (Wien: Ludwig Auer Verlag, ²1937.), 224.

[hinduizmu i budizmu]ima istinita i sveta“ (NÆ 2) te „gleda s poštovanjem i muslimane koji se klanjanju jedinome Bogu“ (NÆ 3). Unatoč novoj otvorenosti Crkve za međureligijski dijalog i ekumenizam, ipak Drugi vatikanski sabor nije donio ni jedan dokument koji bi izravno doticao problematiku mješovitih ženidbi.

Kako bi se smanjio broj tema na saborskim raspravama, saborski su oci odlučili izbrisati temu sakramenata, a pravna pitanja oko sakramenta ženidbe skupili su u završni *Votum de matrimonii sacramentum* o kojem su saborski oci kratko raspravljali 19.-20. studenog 1964.³⁷ Urbano Navarette je istaknuo glavne zaključke *Votuma* saborskih otaca sažete u pet točaka:

- 1) Potrebno je normativno razlikovati dvije vrste mješovitih ženidbi.
- 2) Kako bi dobila oprost od ženidbene zapreke, katolička stranka mora iskreno obećati da će, *in quantum poterit*, krstiti djecu i odgojiti ih u katoličkoj vjeri. Nekatolička stranka mora biti informirana o obećanju katoličke stranke, te mu se ne protiviti. Isto tako, obje stranke moraju biti poučene o bitnim svojstvima ženidbe, koje ne smiju isključiti.
- 3) Mješovite ženidbe moraju biti slavljenje u kanonskom obliku, a mjesnim ordinarijima bi se mogla dati ovlast podjeljivanja oprosta od kanonskog oblika ako njegovu obdržavanju stoje na putu velike poteškoće.
- 4) Ženidba između katolika i nekrštenih moći će se slaviti sa sv. misom samo ako mjesni ordinarij to smatra prikladnim.
- 5) Neka se ukine izopćenje propisano u Zakoniku kanonskog prava iz 1917. (kan. 2319, §1, 1°) za sve one koji bi slavili ženidbu pred nekatoličkim vjerskim službenikom.³⁸

³⁷ Usp.: Giancarla PEROTTI BARRA, *Sposare un musulmano*, 64; Geraldina BONI, „Disciplina canonica universale circa il matrimonio tra cattolici e islamici“, ASSOCIAZIONE CANONISTICA ITALIANA (ur.), *Il matrimonio tra cattolici ed islamici*, Studi Giuridici 58 (Città del Vaticano: LEV, 2002.), 26-27; Agostino MONTAN, „Matrimoni misti e problemi pastorali“, Piero Antonio BONNET – Carlo GULLO (ur.), *Diritto Matrimoniale Canonico*, sv. III., Studi Giuridici 63 (Città del Vaticano: LEV, 2005.), 296; Urbano NAVARRETE, „Matrimoni misti“, 272. Tekst br. 5 sheme dokumenta *Votum de matrimonii sacramentum*, koji se odnosi na mješovite ženidbe, moguće je pronaći na talijanskom jeziku kod Ignatius GORDON – Zenon GROCHOLEWSKI (ur.), *Documenta recentiora circa rem matrimoniale et processuale*, sv. I. (Romae: Pontificia Universitas Gregoriana, 1977.), 32-33.

³⁸ Usp.: Urbano NAVARRETE, „Matrimoni misti“, 272-273.

Ti prijedlozi saborskih otaca postat će misao vodilja u obnovi zakonodavstva u materiji o mješovitim ženidbama koje će Zakonik iz 1983. preuzeti gotovo doslovno u kann. 1124-1129.

U okviru saborskog nauka o slobodi vjere i otvorenosti Crkve prema drugim religijama, na poseban način vrijedi spomenuti M.p. *Pastorale munus* pape Pavla VI. iz 1963. u kojem rimski prvosvećenik dodjeljuje određene privilegije i ovlasti rezidencijalnim biskupima koji je mogu delegirati samo biskupu koadjutoru, pomoćnim biskupima i generalnom vikaru.³⁹ Brojevi 19-22 Motu proprij govore o ovlastima biskupa koje se odnose na mješovite ženidbe, a to su: oprost od mješovite ženidbe i ukrepljenje ženidbe u korijenu. Nadalje, u br. 22 se ističe: „Zadaća je rezidencijalnog biskupa, pomoćnih biskupa i generalnog vikara, zbog važna i opravdana razloga, dati oprost od zapreka mješovite ženidbe i ženidbe različitosti vjere, također i u slučaju pavlovske povlastice, uz poštovanje odredbi kann. 1061-1064 Zakonika kanonskog prava“.⁴⁰ Iz navedene odredbe očigledno je da dokument ne pravi razliku između dvije vrste mješovitih ženidbi, što će kasnije stvarati brojne probleme na području davanja obećanja (*cautiones*).⁴¹

Posljednji postsaborski dokument koji se bavio problematikom mješovitih ženidbi je M.p. *Matrimonia mixta* pape Pavla VI. iz 1970. Ovdje će biti naznačene najvažnije točke, a za detaljniji komentar pogledati druge autore.⁴² Motu proprij sadržava dva dijela od kojih je prvi doktrinarni, a drugi pravne naravi. Prvi dio ističe prirodno pravo čovjeka na sklapanje ženidbe i stvaranje potomstva. Novost dokumenta nalazi se u drugom, pravnom dijelu, u kojemu se pravi jasna razlika između tri vrste mješovitih ženidbi: A) između katolika i krštenog nekatolika istočnog obreda; B) između katolika i krštenog nekatolika; C) između katolika i nekrštenog.⁴³

³⁹ Usp.: PAVAO VI., Motu proprij *Pastorale munus*, 30. studenoga 1963., AAS 56 (1964.), 7, br. 6.

⁴⁰ PAVAO VI., Motu proprij *Pastorale munus*, 9, br. 20.

⁴¹ Usp.: Urbano NAVARRETE, „Disparitas cultus“, 513.

⁴² Brojni su autori koji su detaljno komentirali ovaj motu proprij. Ovdje se navode samo neki od njih: Johannes Günter GERHARTZ, „Das Mischehenrecht Pauls VI. Die Bischofssynode (1967.) und das Motu Proprio „Matrimonia mixta“ (1970.)“, *Theologie und Philosophie* 45 (1970.), 481-525; Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken*, 96-105; Joseph MIZZI, *Catholic and Muslim marriages*, 384-390; Urbano NAVARRETE, „Commentarium canonicum ad Litt. Ap. Motu proprio datas „Matrimonia mixta“, *Periodica* 59 (1970.), 415-469.

⁴³ Usp.: PAVAO VI., Motu proprij *Matrimonia mixta*, 31. ožujka 1970., AAS 62 (1970.), 258. Usporedimo li odredbe Zakonika iz 1917. s odredbama ovog

Osim toga, Motu proprij ne uzima više božansko pravo kao razlog zabrane mješovitih ženidbi, nego činjenicu da u takvim ženidbama nije moguće u punini ostvariti duhovno zajedništvo supružnika.⁴⁴ Ipak, ostale su i dalje važiti zabrana slavljenja mješovite ženidbe bez dopuštenja mjesnog ordinarija, kao i ženidbena zapreka različitosti vjere koja zahtijeva podjeljivanje oprosta od strane istog autoriteta. Ostala je, također, nepromijenjena obveza katoličke stranke izjaviti da je voljna udaljiti od sebe opasnost od gubitka vjere te iskreno obećati da će učiniti sve što je u njezinoj moći kako bi se sva djeca krstila i odgajala u Katoličkoj Crkvi.⁴⁵

Odgovornost podjeljivanja oprosta od ovih ženidbenih zapreka nije više pridržana samo Kongregaciji sv. Oficija (usp.: kan. 247 CIC/17) nego tu ovlast sada imaju mjesni ordinariji snagom njihove redovite vlasti.⁴⁶

Dokument završava isticanjem potrebe da dušobrižnici iskažu posebnu pastoralnu skrb prema zaručnicima koji žele sklopiti mješovitu ženidbu, kao i prema supružnicima koji su je već sklopili.⁴⁷ Na koncu dokumenta ističe se kako su uklonjene sve kazne izopćenja *laetae sententiae*, u smislu kan. 2319 CIC/17, i da onima koji su već bili pogodeni tom kaznom, prestaje pravni učinak kazne.⁴⁸

2. Važeće odredbe Zakonika kanonskog prava iz 1983. glede ženidbi s različitosti vjere

Zbog ograničenosti prostora i same teme, ovdje se neće predstavljati povijesne okolnosti i razlozi zbog kojih se javila potreba za

motu proprija, možemo zamijetiti da se više ne koriste riječi poput „heretik“ ili „shizmatik“, nego se koristi pojam „kršćani nekatolici“.

⁴⁴ Usp.: Ursula BEYKIRCH, *Von der konfessionsverschiedenen*, 349.

⁴⁵ Usp.: PAVAO VI., Motu proprij *Matrimonia mixta*, 261, br. 4.

⁴⁶ Usp. PAVAO VI., Motu proprij *Matrimonia mixta*, 260-261, br. 1-2; Mauro BUCCIERO, *I matrimoni misti*, 89; Velimir BLAŽEVIĆ, „Mješovite ženidbe“, 171-172.

⁴⁷ Usp.: PAVAO VI., Motu proprij *Matrimonia mixta*, 262, br. 14.

⁴⁸ Usp.: PAVAO VI., Motu proprij *Matrimonia mixta*, 262, br. 15. Kao pregled sadržaja novijih crkvenih dokumenata na teme (mješovite) ženidbe i obitelji u novijim crkvenim dokumentima, svakako, vrijedi konzultirati Velimir BLAŽEVIĆ, „Mješovite ženidbe“, 163-177; Tomo VUKŠIĆ, „Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (I.): Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima“, *CUS* 42/1 (2007.), 81-95.

novom reformom kanonskog prava. Kao kratak povijesni pregled povijesno-crkvenih prilika može poslužiti Predgovor (*Prefatio*) novog Zakonik

Odredbe o mješovitim ženidbama Zakonodavac je smjestio u četvrtu knjigu Zakonika koja uređuje područje posvetiteljske službe Crkve, ili još preciznije, unutar šestog poglavlja te knjige pod naslovom *Mješovite ženidbe (De matrimoniis mixtis*, kann. 1124-1129).⁴⁹ Ženidbe s različitosti vjere bivaju izričito spomenute u kan. 1086 unutar trećeg poglavlja iste knjige pod naslovom *Zapreke pojedinačno (De impedimentis dirimentibus in specie)*.

2.1. Narav i razlog zapreke

Na početku treba istaknuti kako novi Zakonik nigdje ne spominje ženidbene zabrane, nego govori o dvanaest ženidbenih zapreka.⁵⁰ Što se tiče normative glede mješovitih ženidbi, Zakonik je gotovo doslovno preuzeo odredbe M.p. *Matrimonia mixta* koji pravi razliku između ženidbi katolika i kršćana nekatolika te ženidbi između katolika i nekrštenih. Iz terminološkog razlikovanja proizlazi i njihova različita narav tih ženidbenih zapreka „tako da je u slučaju *mixta religio* ženidba samo zakonski zabranjena [ali valjana], dok je ona u slučaju *disparitas cultus* čak nevaljana“;⁵¹ kako to i određuje kan. 1086, §1: „Nije valjana ženidba između dviju osoba od kojih je jedna krštena u Katoličkoj crkvi, a druga je nekrštena“. Ženidbena zapreka različitosti vjere jest zapreka crkvenoga zakona, no, zbog opasnosti za vjeru katoličke stranke i zbog problema oko kršćanskog odgoja djece, zabrana ženidbi s različitosti vjere svoje korijene ima u božanskom zakonu. Po svojoj

⁴⁹ Zakonik iz 1983. godine koristi sedam puta pojam „mješovita ženidba“. Valja napomenuti da su se za vrijeme biskupske sinode u Rimu 1967., dakle prije novog Zakonika, pojavili i drugi pojmovi kojima se htjela napraviti jasnija distinkcija unutar mješovitih ženidbi. Tako se mogu pronaći sljedeći prijedlozi sinodalnih otaca poput: ženidba s nekršćaninom (*matrimonium cum non christiano*), mješovita ženidba s nekrštenim (*matrimonium mixtum cum non baptizato*), međureligijska ženidba (*matrimonium interreligiosum*) i ženidba različite vjere (*matrimonium diverse fidei*). Više o samom pojmovlju te prednostima i nedostacima, pogledati Gian Paolo MONTINI, „I matrimoni tra una parte cattolica e una parte non battezzata. La questione terminologica“, *QDE* 24 (2011.), 261-270.

⁵⁰ Usp.: Pero PRANJIĆ, *Posvetiteljska služba Crkve: Komentar 4. knjige ZKP-a* (Sarajevo – Zagreb: KBF – Glas Koncila, 2016.), 223.

⁵¹ Tomo VUKŠIĆ, „Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (I.)“, 86.

naravi, ova zapreka može biti javna ili tajna s obzirom na to može li se dokazati postojanje ili nepostojanje krštenja, na izvanjskome području, kod jednog od supružnika; nadalje, zapreka je relativna jer priječi sklapanje ženidbe samo s nekrštenom osobom; ona je trajna jer ne prestaje s vremenom i uklonjiva je jer je moguće od nje dobiti oprost od mjerodavne crkvene vlasti ili krštenjem nekrštenog bračnog druga.⁵²

Dakle, *ratio legis* ove ženidbene zapreke leži u brizi Zakonodavca da zaštiti katoličku stranku koja se nalazi u posebno teškoj situaciji i koja se mora suočiti s različitim izazovima i poteškoćama kao što su: zajedništvo života s nekrštenim ženidbenim drugom, krštenje i katolički odgoj djece, odnos s lokalnom župnom zajednicom te opasnost od vjerske ravnodušnosti u koju katolička stranka može pasti zbog različitog ispovijedanja vjere u odnosu na drugog supružnika.⁵³

⁵² Usp.: Antonio ARZA, „Disparità di culto, impedimento matrimoniale“, Carlos C. SALVADOR – Velasio DE PAOLIS – Gianfranco GHIRLANDA (ur.), *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico* (Milano: San Paolo Edizioni, ²1996.), 419. Za detaljniji komentar o naravi ženidbene zapreke različitosti vjere pogledati: Winfried AYMANS – Klaus MÖRSDORF, *Kanonisches Recht: Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, sv. III. (Paderborn – München – Zürich: Ferdinand Schöningh, ¹³2007.), 437-439; Velimir BLAŽEVIĆ, Ženidbeno pravo, 114-115; Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken*, 105-111; Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 63-75; Urbano NAVARRETE, „Disparitas cultus (can. 1086)“, 509-539; Urbano NAVARRETE, „L'impedimento di 'disparitas cultus'“, 107-137; Piero PELLEGRINO, „L'impedimento di disparità“, 148-180; Nikola ŠKALABRIN, Ženidba: *Pravno-pastoralni priručnik* (Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Teologija u Đakovu, 1995.), 148.

⁵³ Usp.: Velimir BLAŽEVIĆ, Ženidbeno pravo, 268-270; Luigi CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico: Commento giuridico-pastorale*, sv. II. (Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna, ³2011.), 327; Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 75-77; Nikola ŠKALABRIN, Ženidba, 145. Također i Katekizam Katoličke Crkve (Zagreb: Glas Koncila, 2016.) ističe na sličan način probleme i poteškoće vezane uz ženidbe s različitosti vjere: „Različita vjeroispovijest supružnika ne predstavlja nesavladivu zapreku za ženidbu, ukoliko im uspije povezati što je svako od njih primilo u vlastitoj zajednici, i jedno od drugoga naučiti na koji način svako od njih živi svoju vjernost Kristu. Ali ipak ne treba omalovažiti teškoće mješovitih ženidbi. One proizlaze iz činjenice da podjela među kršćanima još nije prevladana. Supruzi se izlažu opasnosti da drama kršćanske nesloge odjekne i unutar njihova doma. Različitost vjere može te teškoće samo povećati. Vjerska razmimoilaženja, drugačije poimanje ženidbe i drugačije religijsko mišljenje i osjećaj mogu biti izvorom bračnih napetosti, osobito glede odgoja djece. Tada se može javiti i napast: vjerska ravnodušnost“ (br. 1634).

Valja istaknuti također da ženidbe između supružnika koji ispovijedaju različitu vjeru, prema nauku Tome Akvinskoga (*matrimonium claudicare non potest*), a potvrđene u nauku Pavla VI.⁵⁴ i Ivana Pavla II.,⁵⁵ te odredbom kan. 1055 CIC/83,⁵⁶ nisu sakramentalne.⁵⁷ Ipak, i takve ženidbe, sklopljene s oprostom od zapreke različitosti vjere, valjane su te imaju svoje dostojanstvo i nerazrješivost.⁵⁸

Ženidbena zapreka različitosti vjere odnosi se samo na katoličkog ženidbenog druga jer „zakoni samo crkveni obvezuju one koji su kršteni u Katoličkoj crkvi ili su u nju primljeni a dovoljno su sposobni služiti se razumom i koji su, osim ako je u pravu izričito određeno nešto drugo, navršili sedmu godinu života“ (kan. 11). Da bi se moglo govoriti o postojanju te zapreke, potrebna su dva uvjeta.

Prvi uvjet je da je jedna osoba „krštena u Katoličkoj crkvi ili da je u nju primljena, ako je primila krštenje u nekoj nekatoličkoj crkvi ili kršćanskoj zajednici“.⁵⁹ Prema Zakoniku iz 1983. vjernici koji bi se formalnim činom odijelili od Katoličke Crkve, nisu bili obvezni obdržavati crkvene zakone glede kanonskog oblika ženidbe (kan. 1117), oprosta od zapreke različitosti vjere (kan. 1086) i dopuštenja za slavlje mješovitih ženidbi (kan. 1124). Međutim, s M.p. *Omnium in mentem* pape Benedikta XVI., od 26. listopada 2009., došlo je do promjene gore spomenutih kanona i brisanja riječi: „i nije formalnim činom otpala“. Stoga su sada svi katolici dužni obdržavati ono što sadržavaju nave-

⁵⁴ Usp.: PAVAO VI., *Motu proprio Matrimonia mixta*, 258.

⁵⁵ Usp.: IVAN PAVAO II., *Apost. pobudnica Familiaris consortio*, 22. studenoga 1981., AAS 74 (1982.), 163-165, br. 68.

⁵⁶ Kan. 1055, §2 CIC/83: „Stoga među krštenima ne može biti valjana ženidbenog ugovora koji ujedno ne bi bio sakrament“. Hrvatski prijevod kanona preuzet je iz IVAN PAVAO II., *Zakonik kanonskog prava s izvorima* (Zagreb: Glas Koncila, 1996.).

⁵⁷ Usp.: Urbano NAVARRETE, „Disparitas cultus“, 519. O tome detaljnije vidjeti kod: A. D'AURIA, „Fede e Sacramentalità del Matrimonio: La prospettiva canonica“ *ForCan* 9/1 (2014.), 7-39; Giuseppe CHIARETTI, „Il significato religioso del matrimonio tra un battezzato ed un non-battezzato“, ASSOCIAZIONE CANONISTICA ITALIANA (ur.), *Il matrimonio tra cattolici ed islamici*, Studi Giuridici 58 (Città del Vaticano: LEV, 2002.), 11-20; Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken*, 25-26; Jan HENDRIKS, *Diritto matrimoniale*, 83-96; Gian Paolo MONTINI, „Il matrimonio interreligioso: il dialogo possibile“, Giacomo CANOBBIO – Francesca DALLA VECCHIA – Gian Paolo MONTINI (ur.), *Cristianesimo e religioni in dialogo* (Brescia: Morcelliana, 1994.), 203-226; Urbano NAVARRETE, „Matrimoni misti“, 282-286.

⁵⁸ Usp.: Tomo VUKŠIĆ, „Mješovite ženidbe, I.“, 89-90

⁵⁹ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba*, 145.

deni kanoni i u slučaju napuštanja Katoličke Crkve, po principu *semel catholicus – semper catholicus*. Ipak, ovoj zapreci nisu podložni „katekumeni koji se namjeravaju krstiti u Katoličkoj crkvi te krštene osobe u nekoj Crkvi ili nekatoličkoj kršćanskoj zajednici, osim ako su kasnije primljene u Katoličku crkvu“.⁶⁰ Kao drugi uvjet da bi se ostvarila zapreka različitosti vjere, potrebno je da druga osoba nije uopće krštena ili da krštenje nije bilo valjano podijeljeno.⁶¹

Do prestanka ove ženidbene zapreke može doći na dva načina: a) oprostom podijeljenim od mjesnog ordinarija kada se ispune uvjeti propisani kan. 1125-1126); b) u slučaju obraćenja i krštenja nekrštenog ženidbenog druga.

2.2. Podjeljivanje oprosta

Mjesni ordinarij,⁶² ako postoji „opravdan i razborit razlog“ (*iusta et rationabilis causa*) i nakon što se ispune uvjeti navedeni u kan. 1125, može podijeliti oprost od zapreke različitosti vjere.

Kao „razborit i opravdan razlog“ za podjeljivanje oprosta od te ženidbene zapreke, autori navode različite životne situacije. Tako Chiappetta smatra razboritim i opravdanim razlogom: manjak katolika u mjestu gdje žive zaručnici, potreba reguliranja nedopuštenih načina suživota i utemeljena nada da će nekatolički ženidbeni drug, iz izvanrednog življenja kreposti katoličkog ženidbenoga druga, zatražiti pripuštanje Katoličkoj Crkvi.⁶³ S druge strane, prema Blaževiću, opravdani razlozi za podjeljivanje oprosta od te zapreke bile bi sljedeće situacije:

⁶⁰ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba*, 147.

⁶¹ Usp.: Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba*, 145.

⁶² U duhu kan. 134 s nazivom ordinarij označuju se „§1[...] osim rimskog prvosvećenika, dijecezanski biskupi i drugi koji [...] stoje na čelu neke partikularne Crkve ili zajednice s njom izjednačene prema odredbi kan. 368, a i oni koji u njima imaju opću redovitu izvršnu vlast, naime generalni i biskupski vikari; isto tako, za svoje podložnike, viši poglavari redovničkih kleričkih ustanova papinskoga prava i kleričkih družbi apostolskoga života papinskoga prava, koji imaju redovitu barem izvršnu vlast.

§ 2. Pod nazivom mjesnog ordinarija razumijevaju se svi koji se nabrajaju u § 1, izuzevši poglavare redovničkih ustanova i družba apostolskoga života.

§ 3. Ono što se u kanonima izričito daje dijecezanskom biskupu, u opsegu izvršne vlasti, smatra se da pripada samo dijecezanskom biskupu i onima koji su prema kan. 381, § 2 s njim izjednačeni, isključivši generalnog i biskupskog vikara, osim ako imaju poseban nalog“.

⁶³ Usp.: Luigi CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico*, sv. II., 400.

kada su katolici u manjini među nekatolicima i nema mogućnosti da se za ženidbu nađe prikladna osoba katoličke vjere; ili, kad je katolička strana u podmakloj dobi pa nema drugog izgleda za ženidbu osim mješovitosti; žena katolkinja je ostala u drugom stanju ili je već rodila dijete i neće se moći udati nego za nekatolika; ili, kad postoji čvrsta odluka katoličke strane da stupi u mješoviti brak s određenom osobom i pogibelj je da će se zaručnici vjenčati samo civilno ili pred nekatoličkim vjerskim službenikom, pogotovo kad uz to postoji i pogibelj da će katolička stranka napustiti svoju vjeru.⁶⁴

Ako oprost od zapreke podjeljuje Sveta Stolica s odobrenjem rimskog prvosvećenika,⁶⁵ onda se „opravdani razlog“ traži samo *ad liceitatem*. U slučaju da oprost podjeljuje mjesni ordinarij, onda se „opravdan razlog“ zahtijeva *ad validitatem*, prema kan. 90, §1:⁶⁶

Neka se od crkvenog zakona ne daje oprost bez opravdana i razumna razloga i ako se ne uzmu u obzir okolnosti slučaja i važnosti zakona od kojeg se daje oprost; inače je oprost nedopušten, a i nevaljan, osim ako ga je dao sam zakonodavac ili njegov pretpostavljeni.

Osim opravdanog razloga kan. 1125 donosi još tri uvjeta⁶⁷ nakon čijeg ispunjenja mjesni ordinarij može podijeliti oprost od ženidbene zapreke, a oni su:

1. katolička stranka treba izjaviti da je spremna otkloniti pogibelji otpada od vjere i dati iskreno obećanje da će učiniti sve što je u njezinoj moći kako bi sva djeca bila krštena i odgojena u Katoličkoj Crkvi;⁶⁸

⁶⁴ Velimir BLAŽEVIĆ, „Mješovite ženidbe“, 172.

⁶⁵ Usp.: PAVAO VI., *Motu proprio Matrimonia mixta*, 263, br. 17; KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instrukcija *De matrimoniis mixtis*, 18. ožujka 1966., AAS 58 (1966.), 237.

⁶⁶ Usp.: Jan HENDRIKS, *Diritto matrimoniale*, 267; Luigi CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico*, sv. II., 328.

⁶⁷ HBK i BK BIH su pripremile obrasce molbe (HBK-Ž/6; BK BIH-Ž/6) prema kojima katolička stranka traži od mjesnog ordinarija oprost od ženidbene zapreke različitosti vjere. Detaljnije o potrebnim uvjetima za podjeljivanje oprosta od ženidbene zapreke, vidjeti: Geraldina BONI, „Disciplina canonica universale“, 50-109; Markus GRAULICH, „Le garanzie o ‘cauzioni’ nel contesto del matrimonio misto e dello scioglimento del matrimonio *in favorem fidei*“, *QDE* 7 (2011.), 165-188; Pietro MAFFIONE, *L'impedimento di „disparità di culto“*, 86-89; Elke FREITAG, *Ehe zwischen Katholiken*, 111-118; Tomo VUKŠIĆ, „Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (II.): Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima“, *CUS* 42/2 (2007.), 86.

⁶⁸ U duhu nauka Drugog vatikanskog sabora i saborske izjave o vjerskoj slobodi, *Dignitatis humanae*, Zakonodavac u novom Zakoniku drži da više nije moguće zahtijevati od nekrštene stranke obećanje i jamstvo da će se obvezati i odgojiti

2. o tim obećanjima⁶⁹ koja treba dati katolička stranka neka se pravodobno obavijesti druga stranka tako da bude sigurno da je ova svjesna obećanja i obveze katoličke stranke;

3. obje stranke trebaju se poučiti o svrhama i bitnim svojstvima ženidbe, koje ni jedna ni druga stranka ne smiju isključiti.⁷⁰

Mjesni ordinarij može podijeliti oprost od ženidbene zapreke samo u slučaju da su ispunjena sva tri gore navedena uvjeta. U novom Zakoniku valjanost oprosta u ženidbama s različitosti vjere ne ovisi više o iskrenosti obećanjâ katoličke stranke kao što je to bio slučaj s prethodnim Zakonikom (usp.: kan. 1061 CIC/17). Sada se, u duhu br. 4 M.p. *Matrimonia mixta* traži samo izjava katoličke stranke da je spremna udaljiti od sebe svaku opasnost da izgubi vjeru te da iskreno obeća da će učiniti sve što bude u njezinoj moći kako bi i sva djeca bila krštena i odgajana u Katoličkoj Crkvi. Nekrštena stranka, kako to propisuje motu proprij u br. 5, samo treba biti pravodobno obaviještena i svjesna obećanja katoličke stranke.

Zaključak

U ovom promišljanju nad ženidbama u kojima supružnici ispovijedaju različitu vjeru nastojalo se predstaviti osnovne etape razvoja kroz povijest tih ženidbi te signalizirati konkretne poteškoće koje te obitelji moraju susreti u svakodnevnom životu, posebno katolički ženidbeni drug. Stoga te ženidbe traže osobitu pozornost kako dušo-

djecu u vjeri kojoj sâma ne pripada, kako je to zahtijevao kan. 1061, §1, 2° CIC/17, niti da je moguće više obvezivati katoličku stranku da radi na obraćenju nekrštene stranke (usp.: kan. 1062 CIC/17).

69 Hrvatska biskupska konferencija i Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine odredile su da izjavu i obećanje, u mješovitim ženidbama, katolička stranka treba dati u pisanom obliku prema obrascima HBK-Ž/4 i BK BIH-Ž/4. Detaljnije o obećanjima katoličke stranke u mješovitim ženidbama pogledati: Gian Paolo MONTINI, „Le garanzie o “cauzioni” nei matrimoni misti“, 287-295; Piero PELLEGRINO, „L'impedimento di disparità di culto“, 174-177.

70 Sličnim riječima formulira i Katekizam Katoličke Crkve ove uvjete za podjeljivanje oprosta: „Prema važećem pravu latinske Crkve, za dopuštenost mješovite ženidbe traži se izričito dopuštenje crkvene vlasti. U slučaju različitosti vjere za valjanost ženidbe traži se izričit oprost od zapreke. To dopuštenje i taj oprost pretpostavlja da obje stranke poznaju i ne isključuju bitne svrhe i svojstva ženidbe kao i obveze koje preuzima katolička stranka glede krštenja i odgoja djece u Katoličkoj Crkvi. 144“ (br. 1635).

brižnika, tako i samih supružnika, kako to uostalom i ističe Katekizam Katoličke Crkve: „Različita vjeroispovijest supružnika ne predstavlja nesavladivu zapreku za ženidbu [...]. Ali ipak ne treba omalovažiti teškoće mješovitih ženidbi. [...] Vjerska razmimoilaženja, drugačije poimanje ženidbe i drugačije religijsko mišljenje i osjećaj mogu biti izvorom bračnih napetosti, osobito glede odgoja djece. Tada se može javiti i napast: vjerska ravnodušnost“ (br. 1634).

Međutim, ženidbe s različitosti vjere nisu samo izvor problema i poteškoća nego mogu postati i prilika za obogaćivanje samih supružnika, ali i župne zajednice koja treba ponuditi pomoć tim obiteljima, ali jednako tako te ženidbe mogu dati svoj doprinos na konkretno življenje međureligijskog dijaloga na našim prostorima. U vrijeme migracijske krize i sve naglašenije vjerske ravnodušnosti vjernika katolika, ženidbe u kojima supružnici ispovijedaju različitu vjeru postaju uistinu pravi izazov Crkvi.

U pristupu tim ženidbama i ženidbenim drugovima treba uvijek imati na umu spasenje duša kao vrhovni zakon Crkve (usp.: kan. 1752) koji nam, zapravo, i treba biti vodilja u našem pastoralno-pravnom djelovanju, posebno prema krštenom bračnom drugu i djeci rođenoj u tim ženidbama. U tom smislu neka i ovo promišljanje bude svi-ma nama jedan impuls u traženju boljih pravno-pastoralnih rješenja na izazove i poteškoće koje u sebi nose ženidbe s različitosti vjere.

THE MARRIAGE IMPEDIMENT OF THE DISPARITY OF CULT. THE BIBLICAL-LEGAL FOUNDATION AND HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE IMPEDIMENT (I.)

Summary

This article sets out to offer a brief historical presentation on the development of marriages among spouses of different religions: from the testimony of Holy Scripture (Gen. 16,1-15; 24,2-4; 25,1-5; Ex. 34,15-16; Ezra 10,10-11; Neh. 13,25-27; 1 Cor. 5,11; 7,10-15; 1Pet 3,1-6, itd.) and some Church Fathers (Cyprian of Carthage, Ambrose of Milan and Augustine of Hippo), through the key ecclesiastical documents (Documents of the Second Vatican Council, M.p. Matrimonia mixta by Pope Paul VI.), to the development of the marriage impediment as such and the current canonical regulations. This is followed by a consideration of the reasons for the existence of this marriage impediment (disparity of cult; cann. 1061; 1071 CIC 1917; can. 1086 CIC 1983.), as well as the conditions under which the local ordinary may provide a dispensation. Due to the comprehensive nature of the topic, it isn't possible to interpret and analyze

Ilija MARKOVIĆ, „Ženidbena zapreka različitosti vjere. Biblijsko - pravno utemeljenje i povijesni razvoj zapreke (I.)“, 119-143

in detail the canonical provisions, but in the footnotes we will refer to authors who have written about this in a more detailed way. The second section continues with this issue, as well as with the issue of the relationship between this marriage barrier and the rejection of marriage in favor of faith, with an analysis of the Instructions issued by the Congregation for the Doctrine of Faith, as well as a practical appendix with the forms, declarations and questions of examination of parties and witnesses.

Keywords: *disparitas cultus, disparity of cult, can. 1086, mixed marriage, disparity of worship.*

Translation: Ilija Marković and Kevin Sullivan